

STRUKTURALNA ANTROPOLOGIJA DANAS

**Tematski zbornik
U čast Kloda Levi-Strosa**

**Uredila
Dr Dragana Antonijević**

**Beograd
2009**

Reč urednice

Tematski zbornik *Strukturalna antropologija danas* nastao je kao rezultat dodatnog, teorijskog i metodološkog promišljanja i analitičkog produbljivanja onih ideja, stavova i koncepata koji su se mogli čuti u usmeno izloženim referatima na međunarodnom naučnom skupu *Strukturalna antropologija danas: U čast Kloda Levi-Strosa*, održanom u novembru 2008. godine, povodom stogodišnjice rođenja ovog velikog naučnika i mislioca XX veka.

Skup je organizovalo Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, uz finansijsku i drugu pomoć Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Srbije, Francuskog kulturnog centra u Beogradu i Filozofskog fakulteta u Beogradu, kojima se ovom prilikom zahvaljujem.

Posebno se zahvaljujem kolegi dr Danijelu Sinaniju na velikodušnoj pomoći i nesebičnom zalaganju u organizaciji ovog skupa, kao i prof. dr Nikoli Pavkoviću koji je održao uvodnu reč na skupu.

Čitalac, dakle, pred sobom ima potpuno novu knjigu, dvanaest radova koji osvetljavaju i preispituju va-

žnost i značaj strukturalne paradigme, promovisane sredinom XX veka najpre u lingvistici i antropologiji, da bi potom našla svoju primenu i u drugim humanističkim i društvenim naukama, dajući značajne analitičke rezultate.

Namera autora radova u ovom tematskom zborniku bila je da sagledaju, iz novih uglova, neke od aspekata naučnog i društvenog rada Kloda Levi-Strosa, da razmotre validnost teorijskih i metodoloških koncepata strukturalne antropološke analize iz današnje naučne perspektive, da razmotre karakteristike savremene recepcije uz objašnjenje valjanosti kritičkih poststrukturalističkih argumenata, te da ukažu na značaj i uticaj koji je strukturalna antropologija imala za modernizaciju srpske etnologije i kulturne antropologije.

Da se o ovoj teorijski značajnoj naučnoj paradigmi ima itekako šta kreativno reći, kritički promisliti ili je upotrebiti u analizama, pokazuje tematski zbornik *Strukturalna antropologija danas* koji je pred čitaocima i njihovom pažljivom, čitanju i sudu.

U Beogradu, 2009. godine

dr Dragana Antonijević

Senka Kovač

Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
skovac@f.bg.ac.rs

Klod Levi-Stros: maska i mit *

Apstrakt: Rad se bavi odnosom maske i mita i koliko odgovarajuća analiza koju je sproveo Klod Levi-Stros može da pojasni složeno semantičko polje maski u jednom delu Severne Amerike. Klod Levi-Stros je analizirao mitove nastojeći da objasni put maski kod sličnih po jeziku, ili susednih naroda bliskih po oblasti koju naseljavaju. Mitologija Cimšijan, Tlinkit i Hajda sadrži izvesne motive koji upućuju na susedne grupe (Sališ). Uprkos razlikama koje postoje na nivou značenja maski postoji zajednička "mitološka baština" naroda koji naseljavaju severnu obalu Pacifika. Klod Levi-Stros je i ovim istraživanjem pokazao da nema stvarnog ishodišta u mitskoj analizi, niti se može razlaganjem problema dopreti do nekakvog skrivenog jedinstva.

Ključne reči: Levi-Stros, maska, mit, Indijanci Severne Amerike

---

* Tekst je prilog sa projekta "Antropologija u XX veku: teorijski i metodološki dometi" koji u celosti finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije (br. 147037).

Uvod

U knjizi *Put maski*¹ Klod Levi-Stros je na originalan nači pristupio etnografskom materijalu koji je sakupio Franc Boas sa saradnicima. Analizirao je mitove nastojeći da objasni put maski kod sličnih po jeziku, ili susjednih naroda bliskih po oblasti koju naseljavaju (severozapadna obala Severne Amerike). Mitologija Cimšijan, Tlingit i Hajda sadrži izvesne motive koji upućuju na susedne grupe (Sališ)².

Levi-Strosov *Put maski* ne sadrži elemente teorijskog pristupa autora o složenom odnosu između maske i mita. Kada je reč o mitu, Levi-Stros se ne bavi teorijskim i metodološkim objašnjenjima, možda stoga što je sve već napisao u *Mitologikama*³. Metodološki po-

---

¹ Claude Lévi-Strauss. *La voie des masques*. Paris. Plon. 1988:7-214. Osam godina nakon izdanja na francuskom jeziku, *Put maski* prevela je na engleski Silvija Modelski (*The Way of the Masks*, University of Washington Press, Seattle 1982 / Jonathan Cape, London 1983). Izdavačima u Srbiji ova knjiga nije bila predmet interesovanja.

² Ovdje možemo Sališ masku i mitove uzeti kao "referentnu masku" ili "referentni mit". U analizi maski severozapadne obale Klod Levi-Stros ne uzima udaljeni Bororo mit kao "referentni". Ukazao je da značaj referentnog mita ne potiče toliko od njegove tipičnosti koliko od nepravilnog položaja koji ovaj zauzima u okviru grupe.

³ Prvi tom *Mitologika* objavljen je 1964. godine u Parizu, a preveden u Srbiji 1980 (Klod Levi-Stros. *Mitologike I. Pre-*

stupak u analizi mita, koji je relevantan za *Put maske*, eksplicitnije je objašnjen u prvom tomu *Mitologika*⁴. Klod Levi-Stros navodi da "polazna hipoteza zahteva da se smesta postavimo na najkonkretniji nivo tj. da prodremo u srž određene populacije ili grupe populacija, dovoljno bliskih po načinu stanovanja, po istoriji i kulturi".

Levi-Stros polazi od jednog mita, analizira ga sa stanovišta etnografskog konteksta i ostalih mitova datog društva. On zatim istražuje mitove koji potiču iz susednih društava, prethodno ih postavljajući u njihov kontekst⁵, težeći da uspostavi semantičko polje oko

---

sno i pečeno. Beograd. Prosveta/Beogradski izdavačko-grafički zavod). Drugi tom izašao je 1966, a preveden 1982. (*Mitologike II. Od meda do pepela*. Beograd. Prosveta/Beogradski izdavačko-grafički zavod). Treći tom objavljen je 1968. godine u Parizu. Preveden je 1983.godine (*Mitologike III. Poreklo ponašanja za trpezom*. Beograd. Prosveta/Beogradski izdavačko-grafički zavod). *Mithologiques IV. L'homme nu* (Goli čovek) objavio je isti izdavač Plon u Parizu 1971. U Srbiji nije preveden četvrti tom *Mitologika*.

⁴ Klod Levi-Stros. *Mitologike I. Presno i pečeno*. Beograd. Prosveta/Beogradski izdavačko-grafički zavod. 1980:5.

⁵ Poređenje može ići do vrlo udaljenih društava, pod uslovom da se među njima mogu utvrditi ili dokazati stvarne veze istorijskog ili geografskog porekla. Levi-Stros se u *Putu maski* ne bavi udaljenim društvima. On pominje, samo na jednom mestu, astečki kulturni prostor poredeći narative iz ove dve oblasti.

mita uz pomoć etnografije i drugih mitova. Taj postupak ponavlja za svaki mit.

Na taj način proizvoljno odabrano središnje polje mogu da seku brojne putanje, dok se učestalost preklapanja smanjuje srazmerno udaljenosti od centra. Da bismo dobili svuda istu gustinu pokrivenosti, trebalo bi da se postupak ponavlja više puta, opisivanjem krugova oko perifernih tačaka.⁶

Za svaku sekvencu ustanovljujemo grupu njenih preobražaja, bilo unutar samog mita bilo rasvetljavanjem odnosa izomorfizama među sekvencama dobijenim iz različitih mitova jedne te iste populacije.

Tako postepeno prelazimo sa razmatranja posebnih mitova na nivo izvesnih shema vodilja koje se organizuju oko zajedničke osovine.

U svakoj tački te osovine, kojoj odgovara po jedna shema, na neki način izvodimo po vertikali druge osovine koje su rezultat istog postupka obavljenog, ne više koristeći naizgled različite mitove jedne populacije, već koristeći mitove koji, mada potiču iz susednih populacija, pokazuju izvesne analogije sa prethodnim mitovima. Sheme vodilje se tako pojednostavljaju, obogaćuju ili preobražavaju.

Svaka shema postaje izvor novih osovina koje nastaju u različitim ravninama upravno postavljenih na prethodne, a na koje će se ubrzo, dvostrukim prospektivnim i retrospektivnim kretanjem, nadovezati sekvence izvedene bilo iz mitova namah zapostavljenih zbog prividne izlišnosti ili nemogućnosti njihovog tumačenja, iako su to mitovi naroda koje smo već razmatrali. Kako se, dakle, maglina širi tako se njeno jezgro zgušnjava i organizuje. Rasute niti se spajaju, praznine se po-

---

⁶ Levi-Stros, *Mitologike* I, 8.

punjavaju, veze se uspostavljaju i najzad nešto što liči na neki red počinje da se nazire iz haosa.⁷

Klod Levi-Stros u *Putu maski*⁸ ističe da bi svaki mit ili sekvenca mita ostao nerazumljiv ukoliko mit nije suprotstavljiv drugim verzijama istog mita ili mitovima koji su naizgled različiti; ukoliko svaka sekvenca nije suprotstavljiva drugim sekvencama istog ili drugih mitova, a naročito onim mitovima ili sekvencama mitova čija logička struktura i konkretni sadržaj, posmatrani u najsitnijim detaljima, izgledaju kao da imaju suprotno značenje.

Levi-Stros se pita da li je moguće primeniti tu metodu i na plastiku. Da bi se ona primenila, potrebno je da se svaki predmet po svom obliku, okruženju i bojama suprotstavi drugim predmetima čiji isti elementi, drugačije posmatrani, osporavaju elemente onog prvog, kako bi poslužili kao osnova za slanje određene poruke. Upoređujući masku i jezik, Klod Levi-Stros navodi da:

(..) kao i reči određenog jezika, svaka maska ne sadrži u sebi sva svoja značenja. Ta značenja rezultat su u isto vreme smisla koji određeni pojam uključuje i svih ostalih koji su isključeni samim tim izborom, iz drugih pojmova kojima bismo mogli da ih zamenimo.⁹

---

⁷ Ibid, 6.

⁸ Claude Lévi-Strauss. *La voie des masques*. 1988:51.

⁹ Ibid, 51.

Semantičko polje maski i mitova

Klod Levi-Stros je na primeru studije slučaja mitova i maski Severozapadne obale Amerike pošao od pretpostavke da mitovi i maske ne mogu "da se tumače sami za sebe i same po sebi kao odvojeni predmeti".

Posmatran sa semantičkog stanovišta, mit dobija smisao tek kada se ponovo postavi u sklop svojih transformacija; isto tako određeni tip maske, ako se posmatra samo sa plastičnog stanovišta, replicira drugim tipovima čiji oblik i boje transformiše noseći svoju individualnost. Da bi se ta individualnost razlikovala od individualnosti druge maske potrebno je i dovoljno je da jedna ista veza dominira između poruke koju prva maska ima da prenese ili da asocira, i poruke koju u istoj kulturi ili susednoj kulturi druga maska ima za zadatak da prenese. Prema tome, u toj perspektivi treba konstatovati da društvene i religijske funkcije koje pripadaju različitim tipovima maski, koje razdvajamo kako bismo ih upoređivali, među sobom su u odnosu transformacije, kao i plastika, prikazi i boja samih maski posmatrani kao materijalni predmeti.¹⁰

Klod Levi-Stros iznosi pretpostavku da se na umetnička dela (ali koja nisu samo to) primeni metod koji se pokazao uspešnim pri izučavanju mitova. Ta Levi-Strosova hipoteza će naći svoju potvrdu ukoliko u krajnjoj analizi možemo da otkrijemo među mitovima koji određuju svaki tip maske slične odnose transformacije,

---

¹⁰ Ibid,15.

kao i one odnose, koji posmatrano samo sa plastičnog stanovišta, dominiraju među maskama kao takvim.

Levi-Stros ističe da se za svaki tip maski vezuju mitovi koji imaju za cilj da objasne mitsko ili natprirodno poreklo i da utemelje njihovu ulogu u ritualu, u ekonomiji, u društvu.¹¹

- *Maska swaihwé kao "referentna maska"*

Lice *swaihwé* maske je trapezasto sa karakterističnim očima u obliku cilindra. Nos je predstavljen na različite načine, shematski ili ga uopšte nema. Ponekad se on predstavlja glavom ptice. Na nekim maskama mogu se videti glave ptice i na mestu gde se nalaze rogovi. Čitava maska oivičena je dijademom od perja labuda ili orla. Perje se posebno tretira, pa se maska *swaihwé* zove *bela maska*. Donji deo ove maske postavljen je na veliki obod oivičen krutim perjem ili platnom od perja. Ekspresivnost *swaihwé* naglašena je na starijim primercima širom otvorenim ustima i dugačkim jezikom.¹²

Indijanci na ostrvu Vankuver (sedam vlasnika) prave *swaihwé* maske. Klod Levi-Stros navodi da svako ko želi da organizuje potlač ili neki drugi profani praznik plaća vlasniku maske da bi osigurao njihovo učešće. One se ne pojavljuju u zimskim ritualima. S druge strane, na ušću reke Frejzer u Pacifik maske se nose u ceremoniji potlača, venčanja, u posmrtnim ceremonija-

---

¹¹ Ibid,15.

¹² Ibid, 13-14.

ma i profanim plesovima koji prate inicijacije. Ove maske se malo razlikuju od *swaihwé*.¹³

Maske *swaihwé* i pravo da ih nose pripada rodovima visokog ranga. Privilegije se prenose naslednim putem ili putem braka. Žena, član roda vlasnika maske, predaje to pravo deci koju je dala svom mužu. Time se objašnjava prisustvo ove maske u rasponu od 200 km od severa ka jugu, od ostrva Vankuver do ušća reke Frejzer. One simbolizuju sreću i bogatstvo. Pored ova dva načina prenošenja maski *swaihwé*, ima i onih koje su ukradene tokom ratova, ali bez većih posledica, zato što, kako navodi Klod Levi-Stros, stranci ne znaju pesme i igre koje vraćaju maski efikasnost.¹⁴

Analizirajući mitove o poreklu maski, Levi-Stros navodi da su se preci maski spustili s neba. Njihovo lice bilo je slično savremenim maskama. Bilo ih je šestoro i svaki od njih je doneo neko dobro: oruđe za lov, oružje, posuđe za domaćinstvo, magične lekove.¹⁵ Pored mitova koji ukazuju na vazdušno poreklo ove maske, Sališ sa ostrva Vankuver imaju i skulpturu koja podseća na masku *swaihwé*. Na licu ove skulpture nalazi se *swaihwé* maska. Interesantno je da ona ima na jeziku predstavu ribe, što asocira na duhove vode.

---

¹³ Ibid, 20.

¹⁴ Ibid, 21-25.

¹⁵ Ibid, 21

Drugi aspekt mitova o poreklu *swaihwé* maske povezan je kod nekih grupa s poreklom bakra. Bakar i maske šire se putem brakova sklopljenih među različitim grupama, s tom razlikom što pravac kretanja nije isti. Maska *swaihwé* ide od žene ka mužu i njihovim potomcima, dok bakar ide od muža do ženinog oca.¹⁶

- *Maska xwéxwé* ili *kwékwé*

Na ostrvu Vankuver grupa Sališ se graniči sa Nutkama na zapadu i Kvakijutlima na severu. Upravo ta blizina uticala je da dve grupe prime od Sališ masku *swaihwé*. Na jeziku Kvakijutl to je *xwéxwé* ili *kwékwé*. Ovaj tip maski kod Nutka i Kvakijutl ima zastrašujući izraz, ali pored toga ima i karakteristike *swaihwé* maski.

Maska *xwéxwé* ili *kwékwé* oivičena je paperjem divlje guske. Neki primerci maske Kvakijutl obojene su belo i imaju u gornjem delu motive koji su stilizovani i podsećaju na pera kod Sališ. I Nutka i Kvakijutl maske imaju isplažen jezik i ispupčene oči. Plesači nose isti muzički instrument koji nose Sališ. Kvakijutl povezuju ovu masku sa posvećenikom inicijantom i njegovim uvođenjem u viši rang.

Klod Levi-Stros navodi, oslanjajući na Boasova istraživanja, da kod Kvakijutl postoje dve vrste narativa o poreklu maski: mitski i legendarni. Značajnu ulogu u tome imali su i njihovi susedi na ostrvu Vankuver. Između Sališ i Kvakijutl na ostrvu i kontinetu postojala je

---

¹⁶ Ibid, 33-35.

mreža dvostrukih veza: od bračnih veza do ratova. I maske *swaihwé* ili *xwéxwé* prenose se od Sališ ka Kvakijutl posredstvom ratova ili bračnih veza.¹⁷

Analizirajući različite narative, Klod Levi-Stros navodi da su Indijanci na pacifičkoj obali dobili bakar u trakama (pločama) preko moreplovaca i trgovaca. Kada je reč o radu sa bakrom, on navodi niz opozicija i podudarnosti u mitovima. Razvrstavajući te likove deli ih na nebeske i vodene. U mitovima uočava i druge opozicije: između princa i njegovog roba, lepe princeze i njene hendikepirane sestre, "mrtvog bakra sa planina" i "živog bakra u vodi".¹⁸

Ako prihvatimo kao radnu hipotezu Levi-Strosa¹⁹ da forma, boja i ostali aspekti koji su nam se učinili karakterističnim za *swaihwé* maske nemaju određeno značenje, ili pak, da je to značenje, ukoliko je izdvojeno, nepotpuno, onda bi svaki napor da se one, svaka za sebe tumače, bio uzaludan. Prihvatimo zatim da su ta forma, te boje i ti aspekti nerazdvojivi od drugih kojima su suprotstavljeni, budući da su odabrani da bi okarakterisali jedan tip maski, čiji je jedan od razloga postojanja da bude kontradiktorna prvoj. Po ovoj hipotezi Kloda Levi-Strosa, jedino poređenje dva tipa maski omogućilo bi da se definiše semantičko polje u okviru kojeg će se funkcije svakog tipa maski međusobno do-

---

¹⁷ Ibid, 39-43.

¹⁸ Ibid, 47.

¹⁹ Ibid, 51-52.

punjavati. Potrebno je, navodi Klod Levi-Stros, da pokušamo da se postavimo na "globalni semantički nivo". Pretpostavljajući da jedan tip maske postoji u poređenju ili opoziciji ili korelaciji sa *swaihwé*, moraćemo onda, poznaajući taj odnos, da izvedemo određene aspekte na osnovu onih koje su nam poslužili da opišemo prvu masku. Potrebno je uvesti ove različite aspekte, počev od onih koji su služili da se opiše prva. Maska *swaihwé* se vezuje za belu boju. Druga maska će biti crna ili će ispoljiti afinitete prema crnoj boji. Levi-Stros upoređuje izraze dva tipa maski Sališ i Kvakijutl ukazujući na sličnosti i razlike navodeći mitološke, društvene i religijske funkcije.

- *Maska Dzonokwa*

Kvakijutl imaju i *crnu* masku *dzonokwa*. Dlaka crne boje pokriva kosu, bradu i brkove (tako ukrašavaju i primerke ženskih maski). Maskirane osobe uvijene su u crne ogrtače ili u medveđe krzno tamne boje. Oči su poluzatvorene i taj poluudubljeni konkavni izraz nije karakterističan samo za oči. Usta maske nisu širom otvorena. Nameštena su tako da ispuštaju karakterističan zvuk kao da izgovaraju "uh, uh". Taj položaj usana, navodi Klod Levi-Stros, ne dozvoljava da jezik izađe ili da bude vidljiv. On navodi da sve statue koje predstavljaju *Dzonokwu* imaju grudi gotovo do zemlje.

Mitovi povezuju *Dzonokwu* sa klasom natprirodnih bića, najčešće ženskih. Pol je naglašen jakim grudima. *Dzonokwa* žive u šumi. Po predanju, to su okrutni divo-

vi, ljudožderi koji otimaju decu Indijanaca da bi ih pojeli, zbog čega sa ljudima imaju neodređene, često neprijateljske odnose.²⁰

U daljoj analizi možemo izdvojiti sledeće opozicije:

blizu : daleko; odozgo : odozdo; društveni red : društveni nered.

Po mitu, prvobitne *swaihwé* maske dolazile su s neba ili iz dubokih voda, dakle odozgo i odozdo. Mitovi povezuju *Dzonokwu* sa planinom ili šumom, one dolaze izdaleka. Klod Levi-Stros navodi da maske *swaihwé* predstavljaju pretke osnivača veoma visokog ranga. One simbolizuju društveni red u suprotnosti sa *Dzonokwom* koja simbolizuje asocijalne duhove.

Kvakijutl dele godinu na dve polovine. Sistem klanova dominira tokom perioda *bakus*, koji obuhvata proleće i leto. Nakon karnevala (*klasila*) koji traje četiri dana tokom kojih se prave maske predaka, počinje period *tsetseka* koji obuhvata jesen i zimu. Od jednog perioda do drugog, lična imena, pesme i muzički stil se menjaju. Organizacija klanova ustupa mesto religijskim zajednicama. Selo se deli na dve grupe: oni koji nisu posvećeni čine publiku, a posvećeni im priređuju spektakl. Inicijanti se dele u dve grupe: *foke* i *kanibale*, a svaka se deli na tri stupnja. U paralelne zajednice grupisane su i žene.

Klod Levi-Stros podseća da maska *swaihwé* ima svoje društvene, ekonomske i ritualne funkcije. Poku-

---

²⁰ Ibid, 53-54.

šao je da odgovori na pitanje da li je mreža opozicija i mitoloških veza povezana sa svakim tipom maski. Analizirao je istorijsko-legendarne i mitološke narative o poreklu maski i utvrdio da se mit o poreklu maske *xwéxwé* dovodi u vezu sa pravcem sever-jug. Mitovi gde figurira *Dzonokwa* vezuju se za Kvakijutl koji su raspoređeni na osi istok-zapad (obuhvatajući i ostrvo Vankuver i obalski pojas). Mitovi o *Dzonokwi* su rasprostranjeni u planinskom okruženju na visini od 3000-4000 metara nadmorske visine. Mitovi *xwéxwé* cirkulišu između dva pola zemlje Komoks, odnosno sveta stranaca i neprijatelja i transferzalnog polja unutar kojeg, između mora i zatvorene zemlje, cirkulišu mitovi *Dzonokwa*. Klod Levi-Stros navodi da je mitologija koja je povezana sa maskama *xwéxwé* siromašna, dok je ona povezana sa *Dzonokwama* bogata.²¹

Upoređujući različite verzije mitova, Klod Levi-Stros piše da, kada je reč o *Dzonokwama*, postoji jedan arhaičan sloj u Novom svetu. Uočio je, ali nije ni na koji način komentarisao, da među mitovima koje je sakupio Boas postoje dve verzije mita od istog informatora u rasponu od 32 godine. Naveo je promene na, u to vreme, savremenim predstavama *Dzonokwe*. Umesto poluzatvorenih očiju njihov strašan izgled naglašen je širom otvorenim očima.²²

---

²¹ Ibid, 54-60.

²² Ibid, 68-69.

Kod južnih Kvakijutl *Dzonokwe* se koriste u *potlaču*. Motiv *Dzonokwe* pojavljuje se na ceremonijalnim posudama koje se tada upotrebljavaju. U njima se može služiti kitovo i fokino meso, mast, voće i biljni proizvodi. Kopnene životinje, ribe i školjke su izuzete. Od njih se hrana pripema tokom malih praznika i služi u posudama namenjenim za svakodnevnu upotrebu.²³

Klod Levi-Stros navodi Boasovo mišljenje da je kod Kvakijutl brak jedna vrsta trgovine koja se odvija po istim pravilima kao i kupovina bakra. Tokom *venčanja* žena se upoređuje sa *Dzonokwom*. Ona poklanja bakar budućem suprugu, a ona ga, opet prisvaja, prisvajanjem dece koja se rađaju iz njihove veze. Posmatrano iz ugla muževljeve porodice, sve se odvija tako da deca pripadaju više ženinoj grupi nego muževljevoj. Klod Levi-Stros smatra da su dva principa – matrilinearni i patrilinarni – u aktivnom nadmetanju na svim nivoima. Žena se ponaša kao *Dzonokwa*: otima od svog supruga decu dajući mu materijalna i nematerijalna dobra. Bakar je supstanca i simbol.²⁴ Značajno je pomenuti da grupe Sališ praktikuju egzogamiju čiji je glavni cilj da se preko tih veza garantuje sigurnost njihovim članovima u stranoj zemlji. Ovim bračnim vezama dolazi do transformacije realnih ili virtuelnih neprijatelja u saveznike (rođake).²⁵

---

²³ Ibid, 71-74.

²⁴ Ibid, 75-78.

²⁵ Ibid, 98-99.

Analizirajući različite tipove maski na severozapadnoj obali Severne Amerike, Klod Levi-Stros je zaključio da "kada se od jedne grupe do druge plastična forma održava, semantička funkcija se obrće; s druge strane, kada se semantička funkcija održava, tada se plastična forma obrće."²⁶

Levi-Stros navodi da se karakteristike maske *swaihwé* mogu naći na maskama Kvakijutl *xwéxwé*, ali one funkcionišu suprotno jedna drugoj. Nasuprot ovoj, maska *Dzonokwa* je davalac bogatstva, kao i *swaihwé*. *Dzonokwa* prenosi bogatstvo od porodice žene u porodicu muža, čuvajući plastične karakteristike i čineći jednu sistematsku inverziju sa maskom *swaihwé*.²⁷ Levi-Stros naglašava da, uprkos razlikama, maske se ne mogu interpretirati svaka za sebe i izolovano.

Upoređujući masku i mit Klod Levi-Stros navodi da:

Maska nije na prvi pogled samo ono što prikazuje, već i ono što transformiše, tj. što odlučuje da ne prikaže i da, kao i u slučaju mita, maska negira onoliko koliko i potvrđuje; nije sačinjena samo od onoga što kaže, ili veruje da kaže, već i od onog što isključuje. Pre bi se reklo da se ta originalnost objašnjava svesnom ili nesvesnom željom, da se drugačije iskaže, da izabere među svim mogućim pozajmicama one koje je umetnost susednih naroda odbila da prihvati.²⁸

---

²⁶ Ibid, 78.

²⁷ Ibid, 78.

²⁸ Ibid, 125.

Kritički osvrt

Od značajnijih komentara na Levi-Strosov *Put maski* pomenuću osvrt Izara i Pejtmana.²⁹ Izar³⁰ je dao sadržajno-informativni prikaz *Put maski*. Pejtman³¹ je otišao korak dalje dajući kritički osvrt na Levi-Strosov pristup. On piše o *dijakritičkom nasuprot inherentnom značenju; strukturi nasuprot istoriji i terminu koji nedostaje*.

- *Dijakritičko nasuprot inherentnom značenju*

---

²⁹ Pejtman je, kao dobitnik stipendije Leverhulme European Studentship, prisustvovao seriji predavanja Kloda Levi-Strosa na Collège de France 1971–1972. Bavila su se istim predmetom kao i *Put maski* (*La voie des masques*). Pejtman je ovaj osvrt objavio pod naslovom *The Dialogue of the Masks, Aletheia* (University of Sussex, England), number 4, autumn 1984: 16-22. Delimično ga je redigovao za internet verziju 2003: Trevor Pateman, *Claude Lévi-Strauss, The Way of the Masks* (La voie des masques), <http://www.selectedworks.co.uk/levistrausmasks.html>

Predavanja Kloda Levi-Strosa u Parizu je slušao školske 1966/67. prof. Nikola Pavković s Odeljenja za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bila je to serija predavanja iz Mitologika. Po rečima profesora Pavkovića predavači su pripremali novi kurs za svaku školsku godinu. Praksa institucije je bila da ta predavanja budu objavljena kao knjiga.

³⁰ Michel Izard, C.Lévi-Strauss, *La voie des masques, L'Homme*, 1976, Vol.16, Is. 4, 143-145.

³¹ Trevor Pateman, *Claude Lévi-Strauss, The Way of the Masks* (La voie des masques), <http://www.selectedworks.co.uk/levistrausmasks.html>

Pejtman podseća da je izvor za Levi-Strosov pristup strukturalna fonologija čiji su pioniri Trubecki i Jakobson. Levi-Stros je želeo da preuzme iz strukturalne fonologije kako ideju sistema međusobno povezanih delova, koji se moraju rekonstituisati u analizi, tako i ideju o beznačajnosti svakog elementa sistema kada je u izolaciji.

Međutim, on ne može sebe da prisili da kaže da plastične osobine svake maske nemaju značenje unutar sebe i same po sebi, već samo da one "znače manje" suštinski nego dijakritički. Zaista, on ne može čak da prisili sebe da ovo kaže za smisao u jeziku: stoga, on piše o rečima nekog jezika da njihovo značenje (*signifikacija*) "jeste rezultat dve stvari: smisla (*sens*) uključenog u taj konkretni odabrani termin, i smislova (koji su isključeni upravo ovim izborom) svih ostalih termina koji ga mogu zameniti". U slučaju maski, svakako je moguće postaviti plastične elemente maski u odnos jedan na jedan prema mitovima porekla koji motivišu te elemente, i ovo Levi-Stros čini u *Putu maski*, dajući objašnjenje svake plastične osobine u odnosu na njeno mitsko objašnjenje ili motivaciju: one imaju perje *zbog* svog vazdušnog porekla, i imaju jezike koji su ili koji liče na ribe *zbog* svog vodenog porekla.

Pejtman smatra da, ako su maske u dijakritičkim odnosima, onda one to nisu samo međusobno već i sa ljudskim licem koje pokrivaju. Levi-Stros nigde ne govori o ovom odnosu, možda zbog toga što ne veruje da on postoji.

Priznati postojanje ovog odnosa znači upućivati kulturu na prirodu, a ne jednostavno na drugu kulturu. Ipak, opisivati da maske imaju "izbuljene" ili "upale" oči znači opisivati ih implicitno (dijakritički) sa referencom na svojstva ljudskog lica: upravo to sačinjava standard izbuljenosti i upalosti, i za kulturu koja poseduje samo jednu masku mora pružiti referentnu tačku interpretacije gledaocima na ceremonijama u kojima maska ima ulogu. Međutim, u prilog Levi-Strosu, može se videti u slučaju *Dzonokwa* maske koliko bi referenca samo na ljudsko lice mogla obmanuti u interpretaciji te maske. *Dzonokwa* je iznad svega mrtvačkog izgleda – prava pravcata maska smrti. Ipak, *Dzonokwa* je dobročinitelj za ljudski rod: ona je izvor bakra. Ovo dobročinstvo, ja mislim, ne bi moglo da se pročita samo iz njenog izgleda, čak ni iz kontrasta između njenog izgleda i izgleda *Xwexwe* maski.

- *Struktura nasuprot istoriji*

Pejtman ističe da je Levi-Stros, u svojim radovima o mitovima, nastojao da tretira mitove kao sinhronijski³² konstituisani sistem među kojima postoje određeni transformacioni odnosi koji su indikatori neistorijskih svojstava načina na koji funkcioniše ljudski mozak. Transformacija jednog mita u drugi treba da se shvati kao vanvremenska "logička" operacija, a ne kao istorij-

---

³² Edmund Lič navodi da je Levi-Stros izbegao ovo sporno pitanje odnosa između mita i istorije usredsredivši svoju pažnju na "društva bez istorije". Te zajednice svoje društvo smatraju nepromenljivim, a vreme sadašnje shvataju kao neposredno nastavljanje vremena prošlog (E. Lič, *Klod Levi-Stros*. Beograd. Novinsko izdavačko preduzeće Duga. 1972: 68).

ska. Za mnoge kritičare, ovaj pristup je nezadovoljavajuću samo utoliko što apstinira od bilo kakvog pokušaja istorijske rekonstrukcije.³³

Pejtman navodi da u *Putu maski*, suprotno tome, ima puno istorije, realne i zasnovane na pretpostavkama, koja naginje ka gledištu da se te vanvremenske transformacije i odnosi između mitova i maski, koje strukturna analiza rekonstruiše i interpretira kao indikatore jednog redosleda mentalnih struktura, vremenski realizuju kroz realni dijalog kultura.

Levi-Stros koristi "dijalog" da napravi razliku između onoga što se dogodilo među Indijancima sa severozapadne obale Pacifika i, s jedne strane, kulturnog imperijalizma (pripadnici plemena Sališ ne nameću *Swaihwe* pripadnicima plemena Kvakiutl) i, s druge strane, kulturne autarhije (značenje maske *Swaihwe* se razrađuje u odnosu na razradu značenja maske *Dzonokwa*, i obrnuto). Ovaj drugi kontrast je više relevantan za Levi-Strosa, pošto mu omogućava da se suprotstavi jednoj tradiciji u funkcionalističkoj socijalnoj antropologiji: "jedna od najpogubnijih ideja koju nam je u amanet ostavio funkcionalizam, i koja jos uvek gospodari nad tako mnogo etnologa, jeste ona o izolovanim plemenima, ograđenim unutar samih sebe, gde svako doživljava samo za se-

---

³³ Klod Levi-Stros je napisao da se ni mitovi ni etnografije određenih populacija ne mogu saznati na iscrpan način. "Takva ambicija bi, štaviše, bila lišena svakog smisla, jer je reč o stvarnosti u kretanju, neprestano podvrgnutoj delovanju prošlosti koja tu stvarnost razara i budućnosti koja je menja" (K. Levi-Stros, *Mitologike* I, 7).

be neko određeno iskustvo estetskog, mitskog ili ritualnog reda. Tako, nije prepoznato da su pre kolonijalnog doba ove populacije, kada su bile brojnije, takođe živele rame uz rame. Uz mali broj izuzetaka, ništa što se dešavalo u jednom plemenu nije bilo nepoznato njegovim susedima, i modaliteti na osnovu kojih je svako sebi objašnjavao i prikazivao univerzum su razrađivani u neprekidnom i živom dijalogu".

Pejtman smatra da *dijalog* na planu istorije, odgovara *dijakritičkom* na planu strukture, i naše razumevanje ovog drugog može biti obogaćeno boljim razumevanjem prvog. Zamislite, na primer, navodi Pejtman, da su u nekom trenutku Kvakijutl imali *Dzonokwa*, a Sališ *swaihwe* maske, i da su onda Kvakijutl dobili *swaihwe* maske međusobnim sklapanjem braka (maske mlada predaje mladoženji u vidu miraza). On smatra da:

"Problem" s kojim se sada sreću Kvakijutl jeste inkorporacija ovih novih maski u njihov mit i ritual. U tolikoj meri u koliko je njihova *Dzonokwa* povezana s istim ili sličnim mitom i ritualom kao *Swaihwe* među pripadnicima Sališ, onda postoji problem da se nađe mesto za *Swaihwe* koje koristi ovaj novi resurs kreativno, umesto da ga ostavi kao suvišnog. U uvođenju trećeg termina između dijaloga i dijakritičkog postoji problem *diferencijacije* ili *distinkcije* (u smislu, recimo, Pjera Burdijea) koji uključuje proširivanje sistema mitskih i ritualnih značenja da bi se dalo *Swaihwe* maskama, koje su pod teretom svog Sališ nasleđa, novo mesto (kao *Xwexwe*) među plemenom Kvakijutl. Tako je dijalog takođe način kulturnog obogaćivanja. U ovom slučaju, dijalog deluje kao da je u biti miran, ali to nije obavezno.

- *Termin koji nedostaje*

Pejtman podsća da u Levi-Strosovoj kanonskoj formuli, odnos između dva pojma često može biti određen kao odgovarajući odnosu između druga dva pojma. Tako je

A : B :: C : D (A je za B isto što je C za D).

U ovom slučaju Levi-Stros sugerše da postoji odnos ovog tipa između maski i mitova porekla s kojima se dovode u vezu i to na sledeći način:

Dzonokwa : Xwexwe :: Swaihwe : Sasquatch/Tsanaq

Pejtman istiće da se figura *Sasquatch* ili *Tsanaq* samo usputno spominje i da nema njene ilustracije. Možda je razlog tome nedostatak etnografskih podataka. Svakako, navodi Pejtman, prikaz toga da *Sasquatch* plastično nalikuje maski *Dzonokwa* ali ima karakteristike *Xwéxwé* bi pojačalo argument za Levi-Strosovu centralnu tvrdnju:

*Kada se od jedne grupe do druge plastična forma održava, semantička funkcija se obrće; s druge strane, kada se semantička funkcija održava, tada se plastična forma obrće.*³⁴

---

³⁴ C. Lévi-Strauss, *La Voie...*,78.

Umesto zaključka

Levi-Strosova studija slučaja *Put maski* nije dala, kada je reč o mitovima, sliku jedne jasno određene strukture. Od toga se više puta i Levi-Stros ogradio navodeći da je nemoguće dostići stadijum u kome će se "mitska materija, prethodno rastvorena analizom, kristalisati u masi i pružati nam svuda sliku stabilne i jasno određene strukture".³⁵ Jasno je da je reč o novoj upotrebi istog materijala (onog koji je Franc Boas ostavio) i žele da se drugačije sagledaju ona svojstva koja su u prethodnom periodu ostala neprimećena. Tu, pre svega, mislim na društvene i bračne veze, koje su u ovoj knjizi otvorene, ali ne i do kraja analizirane.

U prvom tomu *Mitologika* Klod Levi-Stros je napisao da je osobitost te knjige u tome:

(..) što nema predmeta, rad se na početku ograničava na proučavanje jednog mita, isto tako nema ni kraja jer su brojni problemi koje razmatra samo ovlaš dotaknuti, dok su neki drugi samo postavljeni, a njihovo je rešavanje ostavljeno za neki bolji trenutak.³⁶

Sličan problem postoji i u Levi-Strosovom pokušaju da pojasni složeni odnos između maske i mita u ovoj studiji slučaja.

---

³⁵ K. Levi-Stros, *Mitologike* I, 7.

³⁶ K. Levi-Stros, op. cit, 8.

Senka Kovač

CLAUDE LÉVI-STRAUSS: LE MASQUE ET LE MYTHE

Le travail étudie le rapport du masque et du mythe en s'interrogeant dans quelle mesure l'analyse correspondante de Claude Lévi-Strauss peut nous éclairer sur le champ sémantique complexe des masques dans une partie de l'Amérique du Nord. Claude Lévi-Strauss a dans ses travaux mis en relief la structure complexe du mythe. La complexité peut être suivie aussi bien sur le plan de l'expression que sur celui du contenu et de la signification des masques Salish, Kwakiutl et d'autres masques uniques de cette partie de l'Amérique du Nord. Claude Lévi-Strauss a analysé les mythes en s'efforçant d'expliquer la voie des masques chez des peuples proches par leur langue, ou des peuples avoisinants. La mythologie Tsimshian, Tlingit et Haïda contient certains motifs qui renvoient à des groupes voisins (Salish). En dépit des différences concernant la signification des masques, il existe un "patrimoine mythologique" commun aux peuples de la côte Nord du Pacifique. Claude Lévi-Strauss a une fois de plus démontré que l'étude des mythes ne représente pas le véritable point de départ de l'analyse, et que l'on ne peut par la décomposition des problèmes percevoir une quelconque unité cachée. "Comme la pensée mythique ne tient pas à fixer clairement son point de départ ni son point d'arrivée, elle ne parcourt jamais toute sa trajectoire: il lui reste toujours quelque chose à accomplir. Comme les rites, les mythes sont infinis". Il semble que l'explication de *La Voie des masques* faite par Lévi-Strauss va également dans ce sens-là.

Mots-clés: Lévi-Strauss, le masque, le mythe, les Indiens de l'Amérique du Nord

---

Senka Kovač**CLAUDE LEVI-STRAUSS: MASK AND MYTH**

This paper discuss a relationship between mask and myth and how the appropriate analysis by Claude Levi-Strauss may make clearer a complex field of masks in the part of North America. Claude Levi-Strauss stressed the multi-layered character of myth structure. Similar multi-layered character can be seen at the level of expression, content and meaning of Sališ, Kwakiutl and other unique masks of this part of North America. Claude Levi-Strauss analysed certain myths trying to explain 'the path' of the masks that belong to the people with similar languages, or those who lived nearby. The mythology of Tsimshian, Tlingit and Haïda people have certain common characteristics that point to the similarities with the nearby groups (Kwakiutl). Despite differences that exist at the level of meanings of the masks, there is also common 'mythological heritage' of the people who used to live in the Northern Pacific Coast. Claude Levi-Strauss showed that there is no final solution in the myth analysis, and that there is no possibility that the dissection of the problem will reveal some hidden unity. "As mythical though does not want to start clearly somewhere and come somewhere, it never goes through its whole trajectory: there is always something waiting to be fullfield. The same way as rituals, myths are infinite." It seems that Levi-Strauss explanation of the *Path of masks* goes in that direction.

Key words: Levi-Strauss, mask, myth, North American Indians

Sadržaj

Reč urednice	5
Ivan Kovačević	8
Modernizam i strukturalizam	
<i>Srpska etnologija/antropologija u poslednjoj četvrtini dvadesetog veka</i>	
Modernisme et structuralisme	
<i>Ethnologie/anthropologie serbe dans le dernier quart du vingtième siècle</i>	
Modernism and structuralism	
<i>Serbian ethnology/anthropology in the last twenty five years of the twentieth century</i>	
Miloš Milenković	32
Eh, da je Derida propustio taj let...	
<i>O procenjivanju "dometa" tzv. "američke antropologije" iz Beogradske strukturalno-semiološke škole antropologije folklor</i>	
Eh, si Derrida avait manqué ce vol ...	
<i>Sur l'évaluation des "performances" de la prétendue "anthropologie américaine" vu de la perspective de l'Ecole de Belgrade structural-sémiologique de l'anthropologie du folklore</i>	
If only Derrida missed that flight...	
<i>About the assessment of the "academic achievements" of the so-called "American Anthropology" by Belgrade Structural-semiotic School of Folklore</i>	

Gordana Gorunović	58
<i>Gerc vs. Levi-Stros: latentne strukturalne pretpostavke u Gercovom kulturalizmu?</i>	
<i>Geertz vs. Lévi-Strauss: des hypothèses structurales sous-jacentes dans le culturalisme de Geertz?</i>	
<i>Geertz vs. Levi-Strauss: Latent structural dispositions in Geertz 'theory of culture'?</i>	
Ivan Vuković	96
Transcendentalni idealizam i strukturalizam	
<i>L'idéalisme transcendantal et le structuralisme</i>	
<i>Transcendental idealism and structuralism</i>	
Ljiljana Gavrilović	108
Levi-Stros : UNESCO = antropologija : politika	
<i>Lévi-Strauss : UNESCO = anthropologie : politique</i>	
<i>Levi-Strauss : UNESCO = anthropology : politics</i>	
Vlado Kotnik	136
Lévi-Strauss and the Opera	
<i>Lévi-Strauss et l' Opéra</i>	
<i>Levi-Stros i opera</i>	

Senka Kovač	172
Klod Levi-Stros: maska i mit	
Claude Lévi-Strauss: le masque et le mythe	
Claude Levi-Strauss: Mask and Myth	
Aleksandar Palavestra	196
Strukturalizam u arheologiji	
Structuralisme en archeologie	
Structuralism in Archaeology	
Ines Prica	216
"Pobuna označitelja": suvremena radijacija pojma <i>bricolage</i>	
"Rebellion du signifiant": le rayonnement contemporain du concept de <i>bricolage</i>	
"Rebellion of the signifier": Contemporary effects of the concept <i>bricolage</i>	
Dragana Antonijević	246
Povodom Levi-Strosovog koncepta "motiva zaborava".	
<i>Struktura poremećene komunikacije i stilovi mišljenja u tranzicijskoj Srbiji</i>	
A propos du concept de motif de l'oubli de Lévi-Strauss	
<i>La structure de la communication perturbée et styles de pensée dans la Serbie en transition</i>	
In regard to Levi-Strauss's "motive of oblivion"	
<i>Structure of disturbed communication and styles of thoughts in transitory Serbia</i>	

Danijel Sinani	296
Strukturalizam u proučavanju narodne religije u Srbiji	
Structuralisme dans l'étude de la religion populaire en Serbie	
Structuralist inspired research of folk religion in Serbia	
Bojan Žikić	326
Za šta su dobri žanrovi?	
<i>Deljenje, razgraničavanje i razvrstavanje u strukturalnoj i kognitivnoj antropologiji na primeru muzičke kulture</i>	
A quoi servent les genres?	
<i>Partage, délimitation et classification dans l'anthropologie structurale et cognitive, sur l'exemple de la culture musicale</i>	
What are genres good for?	
<i>Divisions, demarcations and classifications in structural and cognitive anthropology, on the example of music culture</i>	

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39:929 Леви-Строс К.(082)
39:165.75"20"(082)

STRUKTURALNA antropologija danas : tematski zbornik u čast Kloda Levi-Strosa / uredila Dragana Antonijević. - Beograd : Srpski genealoški centar : Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, 2009 (Beograd : Srpski genealoški centar). - 366 str. : tabele, graf. prikazi ; 17 cm. - (Etnološka biblioteka / [Srpski genealoški centar] ; #knj. #40)

"Tematski zbornik 'Strukturalna antropologija danas' nastao je kao rezultat dodatnog teorijskog i metodološkog promišljanja analitičkog produbljivanja onih ideja, stavova i koncepata koji su se mogli čuti u usmeno izloženim referatima na međunarodnom naučnom skupu 'Strukturalna antropologija danas : u čast Kloda Levi-Strosa', održanom u novembru 2008. godine, povodom stogodišnjice rođenja ovog velikog naučnika i mislioca XX veka." --> str. 5. - Radovi na srp. i engl. jeziku. - Tiraž 500. - Str. 5-6: Reč urednice / Dragana Antonijević. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz većinu radova. - Rezimei na franc., engl. i srp. jeziku.

ISBN 978-86-83679-57-7 (SGC)

1. Антонијевић, Драгана [уредник] [аутор додатног текста] а) Леви-Строс, Клод (1908-) - Зборници б) Антропологија - Структурализам - 21в - Зборници
COBISS.SR-ID 170266380